

İŞYERİ UYARI LEVHALARININ ALGILANMASINDA ÇALIŞMALARIN SOSYAL VE PSİKOLOJİK YAPILARININ ETKİSİ

LEVENT ÖNEN

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

GİRİŞ VE AMAÇ

Endüstri devriminden sonra makinalaşmanın başlamasıyla, çalışanların karşısına 2 önemli problem çıktı. Bunlardan bir tanesi iş kazaları, diğeri ise mesleki hastalıklardır. Çalışanların sağlık şartlarının bozulması neticesi ortaya çıkan bu problemler, iş güvenliği ve işçi sağlığı çalışmalarının başlamasına neden oldu. İşçi sağlığı ve iş güvenliği için, çalışanın sağlık şartlarını düzeltmek, iş kazaları ve meslek hastalıklarını en az düzeye indirerek optimum güvenlik sağlama çalışmalarıdır, diyebiliriz.

Yapılan araştırmalar çalışanın sağlık şartlarını düzeltmek ve iş güvenliğini sağlamak için bazı yöntemlerin bulunduğunu açığa çıkarmıştır. Bunlardan belki de en önemlisi çalışanın eğitimidir. İş güvenliğinin büyük ölçüde çalışanın kişisel özelliklerine bağlı olması, bu kişisel özelliklerin önemini de artırmıştır.

Bir anlamda çalışanın eğitiminde de kullanılabilir bir malzeme olan uyarı levhaları iş kazalarının önlenmesi ve iş güvenliğinin sağlanmasında göze hitap eden bir yoldur.

Ancak bu uyarı levhalarının ne derece etkin olabüdüğü de araştırma konusudur.

Bu amaçla İsgüm (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Merkezi) ve Mess (Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası) tarafından hazırlanan ve de her iş yerinde bulun-

ması iş güvenliği açısından gerekli olan çok sayıdaki uyarı levhaları arasından bir ön çalışma ile seçilen bir grup posteri deney aracı olarak kullandık. İşçilerin bu posterleri psikolojik yönden algılama hadisesini farklı özellikleri açısından araştırmak istedik. Ayrıca başka psikolojik inceleme vasıtalarını da kullanarak işçilerin sosyal ve psikolojik oluşumlarının bu algılama olayındaki etkisini araştırmaya çalıştık.

Genel amacımız iş sağlığının gerçekleştirilmesi ve korunmasında, böylece iş veriminin artmasında en uygun koşulları araştırarak, bunları yerleştirmek için kurulmuş olan işçi sağlığı ve iş güvenliği birimine, her iş yerinde hiç olmazsa bir grup uyarı levhasının kullanılması alışkanlığı kazandırıp, bunların yararını anlatmak ve bu kesimlerle işbirliği yapmak üzere harekete geçirmektir.

Ancak, daha önceki çalışmalar ve bazı inceleme ve araştırma sonuçlarından, işçilerin bu uyarı levhaları olarak tanımlanan posterleri ne denli ve nasıl algıladıklarına yönelik bir çalışmanın tam manası ile yapılmadığını belirledik. Böylece, uyarı levhalarının duvarlardaki mevcudiyetinin ne derece ve hangi yönde bir «uyarıcı» olduğu belirsizdir.

Başka bir deyişle, bize göre bu levhalar toplu taşıma araçlarında klişe halinde görülen sigara içilmez uyarısından öte gitmemiştir. Oysa bu levhaların bilinçli olarak algılanması ve bu algının uyarılan üzerinde etkileyici bir rolü olması için her şeyden önce bu levhaların ne anlama geldiğinin deneysel olarak araştırılması gerekiyordu. İşte biz bu çalışmanın ağırlığını bu konu üzerinde yoğunlaştırarak çeşitli faktörleri incelemek istedik.

Genelde çalışılan yerlerde iş güvenliği ve işçi sağlığını sağlamaya yönelik bir uygulama da, uyarı levhaları ve posterlerdir. Bunlar iş yerlerinde çalışanları resimle, yazıyla veya hem resim hem de yazıyla uyaran, onları karşılaşılabilecekleri tehlikelere karşı dikkatli olmaya yöneltmek için kullanılan gereçlerdir. Genel olarak uyarı levhaları ve posterler terimi oldukça geniş kapsamlı olup, kendi içinde bir takım kategorilere ayrılır, bunlar :

- Yasak levhaları
- Uyarı levhaları

- Yol gösterici levhalar
- Zorunluluk levhaları
- İkaz afişleri

Ancak şu da unutulmamalıdır ki, bu tür materyalin hazırlanmasında bazı kriterler bulunmaktadır. Bu kriterlerden başlıcaları şunlardır :

- İyi hazırlanmış bir posterde yazı bulunmamalıdır,
- Bir kerede ve mümkün olduğu kadar kısa sürede anlaşılacak şekilde dizayn edilmelidir,
- Mesaj müphem olmamalıdır,
- Kan ve korkunç illüstrasyonlar kullanılmamalıdır,
- Şekillerdeki makine parçaları doğru olarak yerleştirilmelidir.

Bilindiği gibi, canlı organizmaların bazı olaylara dikkat edebilmesi için bazı kriterlerin var olması zorunludur. Bunların başında da en önemli olanlardan biri de kuşkusuz algıdır. Algı Morgan'a göre «duyuları yorumlama ve onları anlamlı hale getirme süreci» olarak açıklanırken, Weintraub, algıyı, «duyuları kullanarak dünyanın farkında olma» diye açıklar.

Bu özet tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, herhangi bir idrak olayının var olabümesi için her şeyden önce idraki gerçekleştirecek biyofizyolojik bir altyapı ile donatılmış bir organizma ve de idrakte seçiciliği sağlayacak bir ilgi ve kişilik yapısı gereklidir.

Ancak algularımız da hiçbir zaman tam olarak sabit olmayıp bazı etkenlerden etkilenir. Bunlar sırasıyla şunlardır :

- Dikkat
- Biyolojik ihtiyaçlar
- İhtiyaçlar ve değerler
- Pozitif ve negatif mükafat
- Hazırlayıcı kurulum
- Güdü
- Anksiyete
- Yorgunluk

MATERYAL VE METOD

Çalışma da, deney ve kontrol grubu olmak üzere 2 grup kullanılmıştır. Deney grubu olarak metal iş koluna bağlı yaklaşık 60 vasıfsız işçinin çalıştığı bir sanayi kuruluşunda vardiya sistemi ile çalışmakta olan 40 işçi alınmıştır. Deney grubu olarak alman işçiler gündüz vardiyasında çalışırken, öğle saatlerinde, gruplar halinde, bütün testler uygulanmış ve bu uygulama sonunda işçilerin birbirinden etkilenmemesi için her türlü önlem alınmıştır.

Bu çalışmada, kontrol grubunu oluşturan denekler, deney grubundan farklı özellikler taşımak üzere rastlantısal olarak seçilmiştir. Burada sadece algılama ve dikkat, algıdaki seçicilik, spontan dikkat ve benzeri özellikler açısından gruplar arasında bir fark bulunup bulunmayacağı incelenmek istenmiştir. İş koşulları nedeniyle deneklerin kısıtlı bir süre içerisinde incelemeye tabi tutulması gerektiğinden araştırmada genellikle grup testleri kullanılmıştır.

Daha önce bir ön çalışma ile uyarı levhaları uyarı kelimeleri açık ve kapalı olarak bir grup işçiye uygulanmıştır. Bu işçi grubundan elde edilen cevaplar arasından frekansı en yüksek olanlardan 4 cevap 1. bölüm test için, 3 cevapta 2. bölüm test için seçilmiştir.

Bu saptamalardan sonra esas uygulamada, deneklerin çıplak resimde ne anladığını, bunların kendilerine ne ifade ettiğini saptamak amacı ile bu resimlerin üzerindeki uyarı kelimeleri kapatılarak deneklere projeksiyonla gösterilmiştir. Daha sonra araya diğer ölçüm araçları konulmuş ve belirli bir süre sonra, uyarı levhaları üzerindeki uyarı kelimeleri yazılı haliyle deneklere gösterilmiştir. Daha önce deneklere dağıtılmış olan ve üzerinde her uyarı levhasının bünyesine yatkın olarak hazırlanmış çeşitli cevap şıkları bulunan soru kağıtlarının kendilerince en uygun olanını işaretlemeleri istenmiştir. Bulgular daha sonra açık ve kapalı durumlarda verilen tepkilere göre değerlendirilmiştir. Deneklere ayrıca Taylor Manifest Anksiyete Skalası, Benton Görsel Algı Testi ile anket formu uygulanmıştır.

J.A. Taylor tarafından hazırlanan Taylor Manifest Anksiyete Skalası ölçekteki 50 soruya verilen «evet», «hayır» tarzındaki tep-

kilerin cevap sayısı 13'ün üstüne çıktığı oranda anksiyetenin ölçümünde anlamlılık kazanır.

Benton testi hafıza, idrak ve dikkat fonksiyonlarını ölçmek üzere hazırlanmış 15 geometrik desene dayanan karttan ibarettir. Puanlamada esas 13/15 kriteri olup, bunun altındaki oran dikkat zayıflığı olarak değerlendirilir.

Uygulama sonrası elde edilen bulgular «t» testi ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Deney ve kontrol grubuna ait bazı sosyo-kültürel özellikleri şöyle sıralayabiliriz :

Grupların yaş ortalamaları (deney grubu 22 yaş; kontrol grubu 20 yaş birbirine oldukça yakındır ve her iki grup denek de erkektir.

Kültürel durumun göstergelerinden biri olan eğitim düzeyi ise deney ve kontrol gruplarında oldukça farklıdır. Kontrol grubunun tümü yüksek tahsil yaparken, deney grubunun % 67.5'u (27 kişi) ilkökul, % 20'si (8 kişi) ortaokul ve ancak % 12.5'u (5 kişi) lise eğitimlidir.

Medenî duruma bakıldığında, her iki grupta da bekârların fazla olduğu görülmektedir (deney % 75 (30 kişi), kontrol % 96.6 (29 kişi)).

Böylece deney grubunun bazı sosyo-kültürel özelliklerinin kontrol grubundan oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Benton testi bulgularında ise; bilindiği gibi, bir görsel algı testi olan Benton'un bu araştırma da kullanılmasının amacı problemimize esas teşkil eden uyarı levhalarından elde edilen bulguları değerlendirenken, deneklerin görsel algılamalarında normalde beklenen performansı gösterip gösteremediklerini incelemektir. Tablo I de Benton Görsel Algı Testinin deney ve kontrol grubu bulguları görülmektedir. Bulguları daha somut görebilmek için performans düzeyleri 3'lü sınıf aralıklarına bölünerek her sınıf aralığındaki frekanslar incelenmiştir.

TABLO 1
BENTON GÖRSEL ALGI TESTİNDE DENEY VE KONTROL
GRUPLARININ PERFORMANSINDAKİ
BULGULARIN YAYILIMI

Başarı Düzeyi	DENEY	KONTROL
1-3	5	—
4-6	10	—
7-9	8	—
10-12	12	2
13-15	5	28
TOPLAM	40	30

Tablodan da görüldüğü üzere, deney grubundaki deneklerin dikkat fonksiyonu ile kontrol grubu deneklerin dikkat fonksiyonu birbirinden oldukça farklıdır. Bu çalışmada esas alınan 13-15 puan grubuna, deney grubundan erişen denek sayısı yalnızca 5 olup bu da grubun bütününe sadece % 12.5'ine karşılık gelmektedir. Oysa kontrol grubunda bu oran 28 kişi ile % 93.3'e ulaşmaktadır. Gruplar arası t anlamlılık testine bakıldığında da yukarıdaki durumu teyid eden sonuçlar elde edilmiştir.

TABLO 2
BENTON GÖRSEL ALGI TESTİNDE DENEY VE KONTROL
GRUPLARI BULGULARININ t TESTİYLE ANLAMLILIK
SEVİYELERİNİN HESAPLANMASI

	N	M	S	SM	t	p
Deney Grubu	40	7.12	3.12	0.49	18.24	p < .001
Kontrol Grubu	30	13.03	1.59	0.29		

Taylor Manifest Anksiyete Skalasından elde edilen bulgular Tablo 3'de görülmektedir. Tabloya bakıldığında deney grubunda

tüm deneklerin sadece % 20'sinin (8 kişi) «anksiyete» eşiğinin altında bir puana sahip oldukları, geri kalan % 80'inin (32 kişi) ise «anksiyete»li kabul edilebilecekleri görülmektedir. Hatta vakaların % 17.5'inin «anksiyete» puanının beklenenin iki katına çıktığı görülmektedir.

TABLO 3
TAYLOR TESTİNDE DENEY VE KONTROL GRUPLARININ
PERFORMANS BULGULARININ DAĞILIMI

Başarı Düzeyi	DENEY	KONTROL
1-8	2	23
9-14	6	7
15-24	25	—
25-34	7	—
TOPLAM	40	30

Görüldüğü gibi, bu testin sonuçları da önceki testlerde olduğu gibi, aynı eğilimi vermektedir. Kontrol grubunda anksiyeteli bir denek dahi yer almazken, deney grubunda sadece 8 (% 20) vakanın anksiyete göstermediği ancak bu vakaların da baraja yaklaştığı gözlenmektedir.

Ayrıca, sonuçlar gruplar arası «t» anlamlılık testi ile de karşılaştırılınca aynı eğilim gözlenmekte ve anksiyete düzeyi farkı kontrol grubu lehine ($p < .001$) düzeyinde anlamlı görülmektedir.

TABLO 4
TAYLOR MANİFEST ANKSİYETE TESTİNDE DENEY
VE KONTROL GRUPLARI BULGULARININ t TESTİ
İLE ANLAMLILIK SEVİYELERİNİN
HESAPLANMASI

	N	M	S	M	t	p
Deney Grubu	40	19.65	6.43	1.01	10.59	$p < .001$
Kontrol Grubu	30	6.2	2.74	0.50		

Uyarı levhalarına verilen cevaplar genellikle 4 kategori altında değerlendirilmiştir. Her resimde gerçeğe en yakın olan bir cevap sıklığı bulunurken, denekler cevaplarını çeşitli sıklarda içerisinde yayarak vermişlerdir. Tablo başlıklarında en çok beklenen yanıt, tablo içinde resmin amacı olan yanıt ve farklı sıklara verilen yanıtlar görülmektedir (Uygulanan uyarı levhası adedi oldukça fazla olduğundan burada bunların arasından rastlantısal olarak seçilen bazı uyarı levhalarının sonuçları verilmiştir).

A) Uyarı levhalarının üzerlerindeki yazılar kapalı iken elde edilen sonuçlar

TABLO 5
1 NUMARALI UYARI LEVHASI YAZILARI KAPALI İKEN,
EN SIK BEKLENEN YANIT «DÜŞEN ADAM»

Resim No : 1 «Düşmekten sakınm»				
Sıklar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	frekans	%	frekans	%
a) Düşen adam	11	27,5	20	66,6
b) Tutunmaya çalışıyor	17	42,5	7	23,4
c) İdman yapıyor	9	22,5	2	6,6
d) Ters yatmış	3	7,5	1	3,33
Toplam	40	100,0	30	100,0
Anlamlılık	$X^2 = 2.24$		$0.01 < p < 0.02$	

TABLO 5 yazıları kapalı iken gösterildiğinde kontrol grubunun % 66.6 (20 kişi) ile istenen uyarı yanıtını deney grubuna (% 27,5 11 kişi) oranla daha fazla verdiği görülmektedir. Sonuç istatistiksel olarak da $0.01 < p < 0.02$ düzeyinde anlamlıdır.

TABLO 6
2 NUMARALI UYARI LEVHASI YAZILARI KAPALI İKEN,
EN SIK BEKLENEN YANIT «ELEKTRİK»

Resim No : 2 «Elektrik arızalarını elektrikçilere bırakınız»

Şıklar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	frekans	%	frekans	%
a) Elektrik	9	22,5	17	56,6
b) Dikkat tehlike	7	17,5	4	13,4
c) Elini kaptırmış	18	45,0	1	3,33
d) Bilmediğinize dokunmayın	6	15,0	8	26,6
Toplam	40	100,0	30	100,0
Anlamlılık	X² = 17.71		p < 0.001	

TABLO : 6'da istenen yanıt ise «elektrik» idi, ve deney grubunun % 22,5'ine (9 kişi) oranla kontrol grubunun % 56,6'sı (17 kişi) gibi büyük çoğunluğu doğru yanıt vermiştir. Sonuç p < 0.001 düzeyinde anlamlıdır.

TABLO 7
5 NUMARALI UYARI LEVHASI YAZILARI KAPALI İKEN,
EN SIK BEKLENEN YANIT «SIKIŞABİLİRSİNİZ»

Resim No : 5 «İki cisim arasına sıkışmaktan sakınınız»

Şıklar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	frekans	%	frekans	%
a) Elektrik	0	—	10	33,3
b) Dokunmayın	9	22,5	13	43,3
c) Sıkışabilirsiniz	27	67,5	4	13,3
d) Sadece el	4	10,0	3	10,0
Toplam	40	100,0	30	100,0
Anlamlılık	X² = 27.05		p < 0.001	

5 nolu uyarı levhasında istenen «sıkışabilirsiniz» yanıtını kontrol grubunun % 13,3'üne (4 kişi), deney grubunun yanıtı kontrol grubundan büyük yüzdelerle verdiği görülmüştür. Sonuç olarak $p < 0.001$ 'lik anlamlılıkta bunu göstermektedir.

TABLO 8
6 NUMARALI UYARI LEVHASI YAZILARI KAPALI İKEN,
EN SIK BEKLENEN YANIT «GÜRÜLTÜ»

Resim No : 6 «Gözleriniz sizindir koruyunuz»				
Sıklar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	frekans	%	frekans	%
a) Düşünen insan	5	12,5	16	53,3
b) Kulağa ses geliyor	15	37,5	8	26,6
c) Gürültü	8	20,0	3	10,0
d) Gözlem yapıyor	12	30,0	3	10,0
Toplam	40	100,0	30	100,0
Anlamlılık	$X^2 = 14.43$		$p < 0.001$	

6 nolu uyarı levhasında istenen uyaran olan «gürültü» algısını deney grubu % 20 (8 kişi), kontrol grubundan % 10 (3 kişi) doğru vermiş ve sonuç istatistiksel olarak $p < 0.001$ düzeyinde anlamlıdır. (İlişki ahlında kontrol grubunda yanlış yanıt olan «düşünen insan» ve «kulağa ses geliyor» algılarının fazlalığından kaynaklanmaktadır).

TABLO 9
7 NUMARALI UYARI LEVHASI YAZILARI KAPALI İKEN,
EN SIK BEKLENEN YANIT «MAKİNAYA DİKKAT»

Resim No : 7 «İş yaparken vücudunuza uygun elbise giyin»

Şıklar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	frekans	%	frekans	%
a) Makina üstünü parçalamış	13	32,5	11	36,6
b) Makinaya dikkat	8	20,0	13	43,3
e) Bıkılmış işçi	7	17,5	4	13,3
d) Omuzuna vurmuş götürüyor	12	30,0	2	6,6
Toplam	40	100,0	30	100,0
Anlamlılık	$X^2 = 8.05$		$0.02 < p < 0.05$	

7 nolu uyarı levhasına ise istenen «makinaya dikkat» ifadesi deney grubunun % 20'si (8 kişi), kontrol grubunun % 43,3'ü (13 kişi) tarafından doğru olarak algılanmıştır. Sonuç $p < 0.05$ düzeyinde anlamlıdır. Yani kontrol grubu daha çok doğru yanıt vermiştir.

TABLO 10
8 NUMARALI UYARI LEVHASI YAZILARI KAPALI İKEN,
EN SIK BEKLENEN YANIT «YUKARIDAN
BİRŞEY DÜŞEBİLİR»

Resim No : 8 «Kaza geliyorum der»

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	frekans	%	frekans	%
a) Yukarıdan birşey düşebilir	4	10,0	18	60,0
b) Başınıza dikkat	5	12,5	7	23,3
c) Sandık düşüyor	14	35,0	2	6,6
d) Kaza geliyorum demez	17	42,5	3	10,0
Toplam	40	100,0	30	100,0
Anlamlılık	$X^2 = 27.16$		$p < 0.001$	

8 numaralı uyarı levhasında yukarıdan birşey düşebilir, ifadesi, deney grubunun % 10'una (kişi) karşın, kontrol grubunun % 60 (18 kişi) gibi büyük bölümünce doğru algılanmış olup, sonuç $p < 0.001$ düzeyinde anlamlıdır.

B) Uyarı levhalarının üzerlerindeki yazıları açık iken elde edilen sonuçlar

TABLO 11
7 NUMARALI UYARI LEVHASI YAZILARI AÇIK İKEN,
EN SIK BEKLENEN YANIT «İŞ ELBİSENİ GİY»

Resim No : 7 «İş yaparken vücudunuza uygun elbise giyin»				
Şıklar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	frekans	%	frekans	%
a) Makinayı kontrol et	17	42,5	25	83,3
b) İş elbiseni giy	23	57,5	5	16,6
c) Diğerleri	0	—	0	—
Toplam	40	100,0	30	100,0
Anlamlılık	$X^2 = 11.91$		$0.001 < p < 0.01$	

Tablo 11'de istenen yanıt «iş elbiseni giy» olup, buna deney grubunun % 57,5'ine karşına (23 kişi), kontrol grubunun ise ancak % 16,6'sı (5 kişi) gibi büyük bir azınlığı doğru yanıt vermişlerdir. Aralarındaki ilişki deney grubunun lehine $0.001 < p < 0.01$ düzeyinde anlamlıdır.

TABLO 12
8 NUMARALI UYARI LEVHASI YAZILARI AÇIK İKEN,
EN SIK BEKLENEN YANIT «YUKARIDAN BİRŞEY
DÜŞEBİLİR»

Resim No : 8 «Kaza geliyorum der»

Şıklar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	frekans	%	frekans	%
a) Yukarıdan birşey düşebilir	19	47,5	24	80,0
b) Kaza	17	42,5	6	20,0
c) Diğerleri	4	10,0	0	—
Toplam	40	100,0	30	100,0
Anlamlılık	X² = 8.59		0.01 < p < 0.02	

Tablo 12'de istenen yanıt «yukarıdan birşey düşebilir» olup levha yazıları ile birlikte gösterilmesine karşın, deney grubu tarafından fazla algılanamamış ve ancak deney grubunun % 47,5'i (19 kişi) doğru yanıtı verebilmiştir. Oysa kontrol grubunda bu oran % 80 (24 kişi) ile oldukça yüksektir. Aradaki ilişki de kontrol grubu lehine $p < 0.02$ düzeyinde anlamlıdır.

TABLO 13
9 NUMARALI UYARI LEVHASI YAZILARI AÇIK İKEN,
EN SIK BEKLENEN YANIT «YANGIN»

Resim No : 9 «Yangın dikkatsizlikten doğar»

Şıklar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	frekans	%	frekans	%
a) Yangın	18	45,0	27	90,0
b) İşyerinde gazete okumayın	18	45,0	3	10,0
c) Diğerleri	4	10,0	0	—
Toplam	40	100,0	30	100,0
Anlamlılık	X² = 15.4		p > 0.01	

Tablo 13'teki uyarı levhasında ise deneklerden beklenen yanıt «yangın» idi. Yine her iki grup denekte yazılı açıklamayı görmesine karşın, deney grubunda doğru yanıt oranı % 45 (18 kişi) ile kontrol grubundan oldukça düşüktür. Çünkü kontrol grubunda bu oran % 90 (27 kişi) olup, aradaki ilişki $p < 0.001$ düzeyinde anlamlıdır.

TABLO 14
10 NUMARALI UYARI LEVHASI YAZILARI AÇIK İKEN,
EN SIK BEKLENEN YANIT «GÖZLÜK KULLAN»

Resim No : 10 «Gözlüksüz çalışmak yasaktır»				
Şıklar	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	frekans	%	frekans	%
a) Gözlük kullan	27	67,5	25	83,3
b) Gözünü koru	13	32,5	5	16,6
c) Diğerleri	0	—	0	—
Toplam	40	100,0	30	100,0
Anlamlılık	$X^2 = 2.24$		$p > 0.05$	

Tablo 14'deki uyarı levhasına istenen yanıt «gözlük kullan»dı. Deney grubu % 67,5 (27 kişi) ile kontrol grubu da % 83,3 (25 kişi) ile birbirine yakın oran göstermişler ve aradaki ilişki $p > 0.05$ düzeyinde anlamlı değildir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada bireye ait özelliklerin algılamadaki farklılıklarını incelemek üzere iki grup alınmıştır. Deney grubunu fabrika işçileri, kontrol grubunu ise üniversite öğrencileri oluşturmuştur. Her iki gruba ait özellikler incelendiğinde yaşın, cinsiyetin, medeni durumun ve sigara içen kişi sayısının her ikisi gruba dağılımının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Benton görsel algı testi ile Taylor manifest anksiyete testi sonuçları Benton için oldukça düşük, Taylor için oldukça yüksek çık-

mıştır. Spor ve Sabuncu'nun bir çalışmasında kırsal kesimdeki bir fabrika ile kentsel kesimdeki bir fabrika işçileri çeşitli yönleri ile karşılaştırılmış ve sonuçta anksiyete düzeyinin kırsal kesimdeki fabrikada daha düşük olduğu saptanmıştır. Bizim çalışmamızda bir kentsel kesim fabrikasında yapıldığından, anksiyete oranı bu literatür paralelinde yüksek olarak bulgulanmıştır. Bunun nedeni de kırsal kesimde çevresel uyaranlar daha az olduğu için algılama da daha az uyarana yönelik olmaktadır. Üniversite öğrencilerinin anksiyetlerinin düşük olması ise, bu grubun işçi kesimi kadar çalışma ortamında olmadıkları için çevresel uyaranların daha az olmasına bağlanabilir.

İşçi kesiminin Benton testinden elde ettikleri sonuçları diğer çalışma sonuçları ile karşılaştırınca normal sayılabilecekleri gözlenmektedir. Zira işçi kesiminin dikkat testi sonuçları çoğunlukla düşük çıkmaktadır.

Öğrencilerden elde edilen yüksek daha doğrusu «normal» skorlar ise zaten beklenmekte idi. Literatür bulguları da bizim bulgularımızı destekler mahiyettedir. Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan bir araştırma da kolej öğrencileri ile burada çalışan hizmetliler dikkat testinden geçirilmiş ve öğrencilerin tamamına yakını normal puanlar alırken, hizmetlilerin ancak yarısı bu skora erişmiştir.

Uyarı levhalarına gelince, uyarı afişlerinin resim yanında vermiş olduğu uyarı yazılarına gerek ön çalışmada gerekse esas çalışmada, bu yazılar kapalı iken ancak 10 levhadan 3 üne yaklaşabilmektedir. Bu levhaların uyarı yazıları kapalı iken 10 levhadan 6 tanesinde deney ve kontrol grupları arasında kontrol grubu lehine anlamlı farklılıklar bulunurken, levhaların yazıları açık iken gruplar arasında 10 levhadan 7 sinde fark anlamlı bulunmamıştır.

Sonuç olarak sosyal ve kültürel farklılıkları olan bireylerin çalışma konumuzu oluşturan uyarı levhalarının algılanmasında farklılıklar gösterdiği açıktır. Hem dikkatin hemde anksiyetenin algılamayı etkilediği literatür paralelinde bu çalışmamızda açık bir şekilde görülmüştür.

Bu çalışmamızda görüldüğü gibi uyarı levhalarının algılanmasında çok çeşitli faktörler rol oynamaktadır. Bu nedenle endüstride kullanılacak bu türden levhaların bu gibi çalışmalarla Türk işçisi-

nin çeşitli özellikleri göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Accident prevention manual for industrial operations : 5 th printing, National Safety Council, (1984).
- Anastasi, A. : Fields of applied psychology. Mc Graw Hill, (1964).
- Candland, K., D. : Psychology, the experimental approach. Mc Graw Hill, 248-294, (1968).
- Gleitman, H. : Psychology. W.W. Norton and company, 136-137, ABD, (1981).
- Grandjean, E. : Fitting the task to the man, an ergonomic approach. Taylor and Francis Ltd, 167-196, (1980).
- Hebb, O. D. : Textbook of psychology. 3. ed, W.B. Saunders company, 229-242, (1972).
- Luria, R. A. : Higher cortical functions in man. Moscow University press, (1962).
- Morgan, T. C. : Psikolojiye giriş ders kitabı. Hacettepe Üniversitesi yayınları no. 1, 265-281, Ankara, (1981).
- Occupational health and safety : International Labour Office, 1/ a-h : (1974).
- Psychology today. CRM Books, 295-337, USA, (1970).
- Spor, Y., Sabuncu, H., Akbulut, T. : Kırsal kesimde endüstrileşmenin ruh sağlığına etkileri. XX. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, (1984).
- Weintraub, J. D., Walker, L. E. : Perception. 3. ed, Woodworth publishing company, California, (1968).
- Woodworth, S. D. : Experimental psychology. Holt Kenehart and Winston, 395-550, USA, (1971).